

LYRISKA KÄNNETECKEN I TVÅ JEREMIAPREDIKNINGAR: UTVÄRDERING AV ETT HOMILETISKT VERKTYG

ÅSA MOLIN

Akademi för Ledarskap och Teologi
asa.molin@altutbildning.se

ABSTRACT 🌿 Artikeln är en utvärdering av det homiletiska verktyget den lyriska predikans kännetecken, framtaget av homiletikern Katherine S. Bruce, utifrån en fallstudie av två nutida svenska predikningar över Jeremia bok i Gamla testamentet. Utvärderingen fokuserar på frågan om användbarhet, i synnerhet i en undervisande homiletisk kontext, och argumenterar för att analysverktygets kategorier kan anses vara användbara för att utvärdera i vilken grad en predikan är lyrisk, i betydelsen att den är skriven ”för örat”, lingvistiskt kunnigt och konstnärligt. De fördelar som framkommer är att kategorierna tillhandahåller tydliga kännetecken, att de skapar en bredd i analysen och är relativt lätta att identifiera. De nackdelar som är tydliga är samtidigt att verktyget är anpassat efter – och därmed passar bättre för – textanalyser av predikningar än ljudfiler med förkunnelse, samt att kategorierna tenderar att bli något oprecisa eftersom de noterar att något finns utan att ange kvaliteten i innehållet. 🌿

KAN MAN ANALYSERA EN PREDIKAN?

För ett tag sedan lyssnade jag på en intervju med bibelvetaren Walter Brueggemann. Han samtalade med Krista Tippet i podden *On Being* om

poesi, metaforer och bilder av Gud i predikan.¹ Jag spetsade öronen när Krista berättade om en predikan Brueggemann hade hållit över en Jesaja-text som svämmas över av poetiska bilder av Gud, till exempel en ”rivningsgrupp” (eng. ”a demolition squad”), ”en trygg plats för fattiga”, ”inbjudaren till den största fest du någonsin hört talas om”, ”ett mäktigt sjömonster” och ”en öm sjuksköterska”. Hon frågade: ”Hur skall normala människor, sådana som inte har en teologisk utbildning, kunna förstå och ta till sig en text som denna från Jesaja, när det är så många bilder som målas upp?” Brueggemanns svar var att man behöver en god predikant, en förkunnare som hjälper församlingen att stanna till tillräckligt länge vid varje bild för att landa in i vidden av vad den vill säga. Han menar att det handlar om att lära sig läsa poesi. Långsamt och utan stress. Att gå runt inuti språket. Att låta sin föreställningsvärld formas av Bibelns metaforer och berättelser. Poesi handlar inte om rim och vackra formuleringar, det handlar om att inte platta till språket. Det poesin gör är att den öppnar världen, och fortsätter öppna och öppna. Och då är den släkt med det som Brueggemann kallar för *profetisk föreställningsförmåga*.

Homiletisk litteratur lyfter allt oftare fram betydelsen av föreställningsförmåga i relation till predikan. Tomas Long beskriver till exempel hur predikan är ”oral events that take place in the imaginations and hearts of the hearers.”² Min erfarenhet är att predikanter rent instinktivt känner att det finns något intressant i detta tal om imaginationen. Föreställningsförmågan fångar något som har att göra med vad predikan är och vill åstadkomma, att öppna upp nya verkligheter, att skapa och se en alternativ värld. Men hur ser det rent konkret ut? Är detta något man kan lära sig som predikant, eller är det något man antingen bara har eller inte har? Finns det en språklig väg från dessa abstrakta begrepp, exempelvis Brueggemanns ”prophetic imagination”, till predikantens skrivbord onsdag morgon när de konkreta orden till söndagens predikan skall formuleras? Eller, för att knyta an till den bild som återfinns i Davages artikel

---

¹ Samtalet finns tillgängligt online: <https://www.youtube.com/watch?v=5417vgJ44RI>.

² Tomas Long, *The Witness of Preaching* (Louisville: Westminster John Knox, 2005), 139.

”Kan Gamla testamentet bli som nytt?”:³ Är det så att predikantens föreställningsförmåga är knuten till hur ”flytande” man är i språket? Det leder i så fall fram till frågan om det överhuvudtaget går att analysera predikningars grad av imagination?

Som lärare i homiletik spanar jag kontinuerligt efter goda och relevanta verktyg för att analysera predikningar på olika plan och från flera perspektiv. Det är inte en helt enkel uppgift att analysera en predikan. Förkunnselse är en mångfacetterad och flerdimensionell händelse som kan analyseras från så många olika perspektiv. Förkunnselse handlar om specifika ord som uttalas, men också om förtroende mellan predikant och församling, exegetisk kunskap, predikantens ton, hur ljudet fungerar i lokalen, dynamik och många fler ytterligare komplexa variabler.

För ett tag sedan prövade jag ett nytt analysverktyg i en av de kurser jag ansvarar för på Akademi för Ledarskap och Teologi (ALT). Kursen heter ”FL05 Bibeln i församlinglivet” och studenterna hade som litteratur bland annat *Igniting the Heart: Preaching and Imagination* av den brittiska prästen och homiletikern Katherine S. Bruce.⁴ Studenterna hade som uppgift att på ett seminarium använda verktyget *den lyriska predikans kännetecken* (eng. ”hallmarks of a lyrical sermon”) för att analysera en given predikan. Utifrån de anteckningar de förde, vilka inte nödvändigtvis korrekt speglar det samtal som fördes, men som ger en indikation, verkar det som att verktyget för några grupper blev en nyckel för att skärskåda predikans uppbyggnad – de kunde identifierade många av kännetecknen. Andra grupper kunde inte, eller hann inte, i samma utsträckning identifiera kännetecknen och fann inte modellen hjälpsam på samma sätt. Detta är bakgrunden till den föreliggande artikeln: Jag vill lite mer grundligt undersöka hur detta analysverktyg fungerar i mötet med en predikan.

Utvärderingen av det homiletiska analysverktyget fokuserar i denna artikel på frågan om *användbarhet*. Först beskrivs kategorierna i analysverk-

---

³ David Davage, ”Kan Gamla testamentet bli som nytt? Förkunnselse i skuggan av ett ’döende’ testamente”, *HYBRID 1* (2023): 21–60.

⁴ Katherine S. Bruce, *Igniting the Heart: Preaching and Imagination* (London: SCM, 2015).

tyget *den lyriska predikans kännetecken*, sedan analyseras två predikningar som en fallstudie. Artikelns frågeställningar är följande:

- 1) På vilka sätt är kategorierna i *den lyriska predikans kännetecken*, enligt Bruce definition, eventuellt användbara som homiletiskt verktyg?
- 2) Vilka möjliga fördelar och nackdelar med att använda detta verktyg vid analys av predikningar kan observeras?

DEN LYRISKA PREDIKANS KÄNNETECKEN

Det homiletiska verktyget för att analysera predikningar som fokuseras i denna artikel, *den lyriska predikans kännetecken*, och som beskrivs i *Igniting the Heart*, utvecklar Bruce framför allt i sin avhandling *The Vital Importance of the Imagination in the Contemporary Preaching Event*.⁵ För Bruce är imaginationen, eller föreställningsförmågan, en "vital tool of theology and essential to effective preaching".⁶ Bruce skapar en teoretisk ram genom att beskriva imaginationen utifrån fyra perspektiv: 1) sensoriska; 2) intuitiva; 3) affektiva; och 4) intellektuella.⁷ Modellen knyter också an till det som Brueggemann kallar "alternative modes of speech".⁸ Bruce är fånglad av Brueggemanns beskrivning av den sorts predikningar som ger en ny blick på världen. Men hur ser denna predikan rent konkret ut? Om man vill lära sig predika på det sätt Brueggemann beskriver, hur skall man då göra? Är det fråga om en konstnärlig känsla som är svårfångad, eller finns det praktisk hjälp? Är det möjligt att finna konkreta verktyg för den förkunnare som vill gå i den riktning som Brueggemann pekar ut? Går det att analysera till vilken grad predikningar når det Brueggemann beskriver? Bruce skriver:

---

⁵ Katherine S. Bruce, *The Vital Importance of the Imagination in the Contemporary Preaching Event* (Durham University: Doktorsavhandling, 2013). Översättningar ur denna bok till svenska är mina om inget annat anges.

⁶ Bruce, *Igniting*, xiv.

⁷ Bruce, *Igniting*, 3.

⁸ Walter Brueggemann, *Finally Comes the Poet: Daring Speech for Proclamation* (Minneapolis: Fortress, 1989), 1–11.

Walter Brueggemann astutely observes that "reduced speech leads to reduced lives". He calls for preachers to employ "alternative modes of speech" which he describes as dramatic, artistic, invitational, tensive, prophetic, and poetic. In his analysis the language of prose is the language of foreshortened vision in contrast to the insightful nature of poetic language. Of course prose can be poetic, but Brueggemann seems to be using the term "prose" to point to the flattened language of "settled truth" and "pervasive reductionism". Brueggemann points to the preacher as a prophet/poet who comes and shatters the "dread dullness" of our prose world which has eviscerated the power of the Gospel by trivialising it. Preaching as poetic speech peels back the layers of inanity and tedium and discloses new hope, new vision, and new possibility. Brueggemann writes much on the political and spiritual importance of such speech, however the question still remains: How can preachers craft such sermons?⁹

Det är detta fokus på det konkreta hantverket på den lingvistiska nivån som fick mig att intressera mig för Bruce och hennes analysmodell *den lyriska predikans kännetecken*. Den lyriska predikan, eller den lyriska rösten som Bruce ibland kallar den, "is marked by a desire to imaginatively grasp the disclosure of the gospel and to render that seeing and its implications by learning from the craft of poetic expression".¹⁰

Att predika med den lyriska rösten handlar om att predika så att föreställningsförmågan tas i anspråk, övas upp och finner vägar till människans djupskikt. Motsatsen till den lyriska rösten, eller det lyriska språket, är det prosaiska språket, vilket Bruce använder med samma definition som Brueggemann. Det prosaiska predikospråket är ett platt språk där verkligheten är reducerad till det begripliga och trivialiserade. Det lyriska språket handlar inte om att förkunnelse skall ersättas av poesi, utan är ett sätt att beskriva motsatsen till ett mer flackt prosaiskt språk. Det handlar för Bruce om att arbeta fram och finna förkunnelsespråk som hjälper lyssnarna att se med hjälp av öronen, att tänka på predikan som ett slags verbala ikoner där imaginationen spelar en avgörande roll: "lyrical

---

⁹Bruce, *Vital Importance*, 154.

¹⁰Bruce, *Vital Importance*, 154.

preaching is fundamentally dependant on the employment of imagination in all its functions”.¹¹ Bruce menar att det är komplext och svår-fångat – men inte omöjligt – att beskriva hur den lyriska predikan ser ut rent konkret, på ordens bildskapande detaljnivå. Skönheten i en roman, det magiska i ett konstverk eller det transcendentia i ett musikstycke kan inte reduceras till lingvistisk uppbyggnad, återkommande temata eller komposition, men det är ändå möjligt att både analysera, utvärdera och lära sig tekniker som konstnärerna har använt. Det Bruce vill lyfta fram är konkreta litterära kännetecken som kan användas som homiletiskt verktyg för att skapa såväl som utvärdera predikningar, den modell hon kallar *den lyriska predikans kännetecken*.¹²

Hur skall man definiera denna ”lyriska predikan”? För det första lyfter Bruce fram att det är ett predikospråk som är *konstnärligt*. Med det menar hon att det är ett språk som vill få lyssnarna att se världen från ett annorlunda, och inte så sällan överraskande och obekvämt, perspektiv. För det andra är det en predikan som är *inbjudande* genom att språkets multi-sensoriska bilder kräver delaktighet. För det tredje handlar det om predikans *dramatiska kvalitéer*. Det betyder att den innehåller paradoxer, konflikter och konstraster, även de med syftet att få syn på komplexitet och att höra ”samma gamla” med ”nya öron”. Och för det fjärde handlar det om en predikan som är *poetisk*. Poetisk predikan innebär för Bruce att förkunnelsen rör sig brett i språkets alla nyanser, skapar ekon och associationer mellan olika texter och händelser, och öppnar upp för nya rymder i verkligheten och livet.¹³ ”At the heart of lyrical preaching is a concern to construct sermons which recognise the ocular potential of the auditory function; people can be enabled to see through their ears”.¹⁴

Även detta kan låta abstrakt, men Bruce följer predikanten ännu djupare ner i det konkreta genom att visa, och ge exempel på, språkliga tekniker. Det kan handla om att söka sinnesdetaljer i bibeltexten, att med-

---

¹¹ Bruce, *Igniting*, 84.

¹² Bruce, *Igniting*, 58.

¹³ Bruce, *Igniting*, 55–61.

¹⁴ Bruce, *Igniting*, 154.

vetet använda sig av analogier, metaforer och liknelser, att skapa beskrivande lager-på-lager effekt och att jobba med kontraster, repetitioner och rytm. Det Bruce betonar är att det handlar om att koncentrera språket, att göra sig av med ”de tomma kaloriernas språk”.¹⁵

Att beskriva dessa tekniker i detalj innebär ett slags ”antimagi”. Det är som att plocka isär ett konstverk i dess beståndsdelar. Vi kan förstå konstnärens rädsla för att konstverkets skönhet, effekt, transcendens, kraft eller sublinitet skall gå upp i rök. Aha, var det bara så enkelt. Som en kod att knäcka. Samma oro kan predikanter uppleva. Bäst att inte förstöra den (eventuella) magin genom att se på predikan i genomskäring. Men Bruces argument är att om predikanten vill utveckla förkunnelse som är ”laden with transformative potential, alive to the revelatory power of the Word pulsing through our human language”¹⁶ behöver predikanten medvetet arbeta med och kategorisera de lingvistiska detaljerna. De femton kategorierna i Bruces analysverktyg *den lyriska predikans kännetecken* är följande:¹⁷

- 1) Uppmärksamhet på sinnesdetaljer (eng. ”attends to detail of the Scriptures with full sensing imagination”);
- 2) Tar hänsyn till textens genre (eng. ”sensitive to the genre of Scripture”);
- 3) Resonans med andra bibliska texter (eng. ”alive to the resonances of Scripture, may weave in Scripture from other biblical sources”);
- 4) Lyfter aktivt fram substantiv och verb för att måla levande bilder (eng. ”attends to nouns and verbs to paint vivid pictures”);
- 5) Använder analogier, metaforer och simile (eng. ”makes use of imaginary, employing a variety of analogy metaphor and simile”);

---

¹⁵ Bruce, *Igniting*, 58–62.

¹⁶ Bruce, *Igniting*, 55.

¹⁷ Kategorierna bygger på Jolyon Mitchell, *Visually Speaking: Radio and the Renaissance of Preaching* (Edinburgh: T&T Clark, 1999); David Buttrick, *Homiletic: Moves and Structures* (Philadelphia: Fortress, 1987); samt Richard Eslinger, *Pitfalls in Preaching* (Grand Rapids: Eerdmans, 1996). I denna uppräknning återfinns femton kategorier, hos Bruce är det sexton. Skillnaden beror på att kategori 8 beskrivs som ”alert to context, draws on observation of the everyday to offer instances, or earthed examples, of more abstract ideas”, något som är snarlikt hennes kategori 15: “draws on observation of the everyday to offer instances, or earthed examples, of more abstract ideas”. Därför utgår den sistnämnda i föreliggande artikel.

- 6) Väver in bildspråk i konversationspråk (eng. "weaves such imaginary into the flow of conversational language");
- 7) Skapar kumulativ effekt med hjälp av lager-på-lagerbeskrivning (eng. "layers description for cumulative effect");
- 8) Hämtar observationer och exempel från vardagens kontext (eng. "alert to context, draws on observation of the everyday to offer instances or earth examples of more abstract ideas");
- 9) Använder upprepning (eng. "uses repetition to powerful effect");
- 10) Använder språkliga kontraster (eng. "alive to the possibilities of contrast, the use of bathos and hyperbole");
- 11) Utnyttjar språkets musikalitet, till exempel onomatopoetiska effekter eller allitteration (eng. "employs the musicality of language, e.g. onomatopoeia and alliteration");
- 12) Begagnar medvetet rytm i det talade ordet (eng. "considers the rhythm in spoken word");
- 13) Varierar längd på meningar (eng. "varies sentence length for punchy effect");
- 14) Använder affektiv föreställningsförmåga (eng. "engages affective imagination and stands in the shoes of biblical characters and hearers"); samt
- 15) Medvetenhet om relationen mellan predikans form och innehåll (eng. "alive to the interrelatedness of sermon form and content").

Samtliga av dessa kännetecken återfinns oftast inte i en och samma predikan, betonar Bruce, men många av dem finns tydligt eller anas i predikningar som har den lyriska röstens kvalitéer.¹⁸ I sin avhandling, liksom i boken *Igniting the Heart* ger Bruce exempel på predikningar som hon analyserar med hjälp av dessa kategorier.

METOD

För att göra en första tentativ utvärdering av analysverktyget *den lyriska predikans kännetecken* har en fallstudiemetod valts där två predikningar

---

¹⁸ Bruce, *Igniting*, 60.

analyseras. Eftersom det är själva analysverktyget som står i fokus i denna utvärdering och inte predikningarna var det relevant (men inte avgörande) vilka predikningar som användes och vem som predikade. Orsaken till att jag valde just Bruces analysmodell handlar framför allt om tillfälligheter, till exempel att hennes bok användes som litteratur både i den ovan nämnda ALT-kursen och i min masteruppsats, och jag blev nyfiken på att se hur denna modell fungerade i själva mötet med predikningar i svensk kontext.¹⁹ De två predikningar valdes ut efter följande kriterier:

- 1) De skulle vara på svenska;
- 2) de skulle finnas tillgängliga som ljudfiler, men inte nödvändigtvis som film med bild;
- 3) givet tidskriftens tema skulle det vara predikningar över, eller utifrån, en bok i Gamla testamentet, från samma bibelbok (för ökad jämförbarhet) och gärna Jeremia, eftersom det är en bibelbok Brueggemann ofta återkommer till i talet om profetisk föreställningsförmåga;
- 4) de skulle inte ha alltför många år på nacken, senast från 2019; samt att
- 5) det var en fördel om jag kände till predikanterna något och hade en ungefärlig uppfattning om deras predikostil.

Vid en sökning på hemsidan *Söndag bela veckan*, en hemsida där församlingar fritt kan lägga upp sina egna predikningar, skrevs Jeremia in som sökord. Flera predikningar uppfyllde kriterierna ovan, men jag valde två predikningar av förkunnare jag tidigare har hört talas om och hade en ungefärlig uppfattning om deras predikostil.

Efter upprepade genomlysningar av predikningarna valdes relevanta delar ut, utifrån de femton kategorier som ingår i *den lyriska predikans kännetecken*. Dessa delar transkriberades. När exempel på någon av kategorierna återfanns i predikningarna antecknades detta så att citat och exempel från de två predikningarna fördes in under respektive kategori.

---

¹⁹ Åsa Molin, "Imagination and Homiletics: An Explorative Conversation with James K. A. Smith and Kate Bruce" (Ansgar Teologiske Høgskole: Masteruppsats, 2019). Uppsatsen finns tillgänglig online: https://altutbildning.se/upsatser/Molin_%C3%85sa_Imagination_and_homiletics_masteruppsats_2019.

Efter genomförd genomgång av materialet analyserades resultatet och tillvägagångssättet utifrån artikelns två huvudsakliga frågeställningar.

Ett större antal predikningar, eller en analys som jämförde två modeller, hade gett ett bredare och mer komplext resultat. Min studie kan därför med fördel ses som en exempelstudie som kan utvecklas vidare i andra forskningsprojekt.

TVÅ PREDIKNINGAR UTIFRÅN JEREMIA BOK

Den första predikan hölls i Filadelfiakyrkan, Stockholm en söndag i november 2018 som del två i en femdelad predikoserie som utgick från Jeremia bok. Temat var: ”Att urskilja Guds röst”. Föreläsaren var vid tillfället föreståndare i Mälarökyrkan, Stockholm. Predikan kodas som P1. Den andra predikan hölls i Pingstkyrkan i Motala och kodas som P2. Denna predikan hölls söndagen den 3 mars 2019, under temat: ”Personligheter i Bibeln – Jeremia”. Nedan följer en genomgång av det material som framkom genom att söka efter kategorierna i den lyriska predikans kännetecken i de två nämnda predikningarna.

1. UPPMÄRKSAMHET PÅ SINNESDETALJER

Bruces definition av denna kategori är att predikanten ger uppmärksamhet till detaljer i bibeltexten med ”full sensing imagination”, vilket här är översatt till ”sinnesdetaljer”. I P1 återfinns till exempel en hänvisning till hur Gud talar till Jeremia genom det vardagliga. Mandelträdet var ett vanligt träd i Anatot där Jeremia växte upp. ”Vad är det du ser?” frågar Gud Jeremia. ”Ja, jag ser ett träd, ett mandelträd”, svarar Jeremia (se Jer 1:11–12), och det är just detta vanliga, vardagliga träd som får bli utgångspunkten för Jeremia.

I P2 nämns en tidpunkt för Jeremias liv, 640 f.Kr., och konkreta handlingar beskrivs, som till exempel här:

Det utspelar sig på ett torg. Alla är samlade, både präster, makthavarna och folket och Hananja träder fram. Och det blir liksom känslig stämning, så kan man nog säga. I svensk miljö hade vi helst velat att alla

sjöng ”We shall overcome” och var sams – men så är det inte här. Och, efter att Hananja gett sitt budskap inför alla – ”Så säger Herren! Jeremia har fel”, ungefär. Vad gör Jeremia då? Jag antar att man måste försvara sig på något sätt, måste stå upp. Han som vet vad som är rätt måste ta upp kampen. Men det är ganska intressant att det första han säger efter att ha blivit anklagad för att vara en falsk profet är ja och amen. Hoppas att du har rätt.

2. TAR HÄNSYN TILL TEXTENS GENRE

Denna kategori handlar om att predikans form står i samklang med, eller tar hänsyn till, den genre som bibeltexten är skriven i.²⁰ Till exempel att en predikan som utgår från en psalm i sin form drar mer åt bön och poesi och en predikan som utlägger en text i 1 Kungaboken har en mer historiskt redogörande ton. Både P1 och P2 utgick från profeten Jeremia. Genren kan då sägas vara narrativ och profetisk, med både domsutsagor och hopp. De delar i bibeltexten som återger det som beskrivs som Jeremias egna utsagor präglas av ett drastiskt och poetiskt språk, med gestaltande handlingar som skall förstärka budskapet. Jag uppfattar inte att predikningarna i någon högre grad är anpassad till profetbokens genre. Predikningarna talar om Jeremia och om hans kärva budskap, ”Gud talade men människor lyssnade inte. Idag talar Gud också, men frågan är, vill du lyssna?” (P1), men själva predikan låter inte utpräglad som profetpoeten Jeremia.

3. RESONANS MED ANDRA BIBLISKA TEXTER

Detta kännetecken handlar om intertextualitet, att predikanten väver in citat och alluderingar från andra bibeltexter och bibelberättelser. Detta kan ske med direkta bibelcitat, det kan också vara uttryck eller återgivande av berättelser utan hänvisning. Här har både P1 och P2 en ansenlig mängd referenser och väver ihop dessa i predikan. P1 har som huvudtex-

---

²⁰ Walter Brueggemann, *Preaching from the Old Testament* (Working Preacher Books; Minneapolis: Fortress, 2019), xiv, nämner till exempel ”narrative, commandment, poem, saying” i sin genreanalys.

ter Jer 6:14, samt 23:16–18, men flera andra texter nämns i predikan, till exempel: ”När man läser de första kapitlen i Bibeln då ser man en röst, den första rösten vi hör, det är Gud som skapar.” Även Guds tilltal till Mose genom en brinnande buske och Gud som talar genom Bileams åsna, nämns som exempel på hur Gud talar. En evangelietext från Joh 10:1–5 om fåren som hör herdens röst citeras.

I P2 är det Jeremias liv som står i fokus, predikan rör sig bland annat kring Jer 20:7–9 samt kapitlen 27 och 28, men fler andra texter lyfts fram, till exempel nämns Jesus 40 dagar i öknen, natten i Getsemane, 1 Petr 5:8 om att vara nyktra för att förstå Gud, samt 1 Kor 13 och Apg 2 som berättar om pingstdagen. Även Joh 3:16 nämns, med koppling till Guds (dom och) räddning: ”till och med Guds dom är ett sätt för Gud att visa en ny nåd”.

4. LYFTER AKTIVT FRAM SUBSTANTIV OCH VERB FÖR ATT MÅLA LEVANDE BILDER

I varje predikan återfinns självklart substantiv och verb, det Bruce syftar på här är predikantens medvetna användande av specifika, genomtänka (gärna oväntade) substantiv och verb som man lyfter fram och återkommer till för att måla levande bilder. I predikningarna återfinns många verb, till exempel ”går”, ”kämpar”, ”lyssnar”, ”leder”, ”vaknar” (P1) och ”knäcker”, ”bryter”, ”sörjer”, ”gråter” (P2), men det är inga specifika eller oväntade verb eller substantiv i predikningarna som aktivt används för att måla levande bilder.

5. ANVÄNDER ANALOGIER, METAFORER OCH SIMILE

Denna kategori, som Bruce lyfter fram som en viktig aspekt, handlar om den plats som bilder har i predikan. Analogier, metaforer och simile använder en sak eller bild för att säga något om en annan sak. Betydelsen av begreppen överlappar varandra, men Bruce definierar analogi som att ”compare an unknown object to something with which we are familiar to

help us develop understanding.”²¹ Metafor definierar hon som ett sätt att beskriva och få syn på något genom att lägga något annat, gärna oväntat, bredvid,²² och simile definierar hon som en något svagare metafor eftersom den innehåller ordet ”som” eller ”lik”.²³ Båda predikningarna innehåller många metaforer och analogier i bred bemärkelse. I P1 är grundmetaforen *rösterna* vi hör, väljer att lyssna på och leds av: ”Hela tiden förekommer den här kampen mellan röster”; ”Vill jag lyssna på Guds röst i vardagen”; ”När man läser de första kapitlen i Bibeln då ser man en röst, den första rösten vi hör, det är Gud som skapar”; ”Nästa röst man hör, det är en röst som beskrivs som en orm”; ”Jeremia fick vara en motståndsröst mot alla andra röster”; samt i den avslutande och sammanfattande bönen: ”Tack Gud för att din röst är en röst som vill skapa liv, en röst som vill bygga upp.” Metaforen om rösterna i världen och Guds röst används mycket medvetet, genomgående och konsekvent.

En analogi som används är till exempel en beskrivning av frustrationen en förälder kan känna när man vill det bästa för sitt barn, men barnet väljer bort det som föräldrarna vill. ”Redan nu börjar jag märka det här, med att de (mina barn) inte vill lyssna på sina föräldrar”; ”Gå inte den här vägen! Men ändå väljer barnet den vägen.”

Även i P2 är Guds röst, och förmågan att urskilja vad som är Guds röst ett återkommande tema: ”Vem av alla Guds språkrör ska man lyssna till?”; ”Jag antar att förvirringen var stor. Vem ska man lita på?”; ”Du kan ju höra 1000 röster”; ”Vad i dina tankar är från Gud och vad är inte från Gud?”

I P2 används även blicken och synen, i olika varianter, som metaforer: ”Jag ser ett mandelträd, svarar Jeremia”; ”Vad ser du? När du ser på Motala, ditt liv, människor runt dig, vad ser du? Vad är det som kommer och går i din själ? Och vad av det är från Herren?”. Detta återkommer genomgående och avslutar även hela predikan: ”Vad ser du?”.

---

²¹ Bruce, *Igniting*, 73.

²² Bruce, *Igniting*, 75–79.

²³ Bruce, *Igniting*, 74.

6. VÄVER IN BILDSPRÅK I KONVERSATIONSSPRÅK

Denna kategori handlar om hur predikan använder bilder och metaforer in i flödet av det talade ordet på ett sätt som inte känns krystat. Detta finns gott om exempel på i de föreliggande predikningarna. Språket är i hög utsträckning konversationsnära, eller improviserat talspråk, men metaforerna ligger nära till hands för båda predikanterna, till exempel ”Jeremia försöker väcka människor, men de fortsätter sova, de vill inte lyssna” i P1, eller ”När Gud knackar på dörren, om ingen öppnar så knackar Gud igen” samt ”profeten är som en gitarr eller en trumma, där ett ljud kommer ut, men det är inte dess ursprung” i P2.

7. SKAPAR KUMULATIV EFFEKT MED HJÄLP AV LAGER-PÅ-LAGERBESKRIVNING

Ett tydligt exempel på denna kategori finns i P1, där predikanten beskriver hur Gud talar till Jeremia genom ett mandelträd som finns i hans vardag, hur Gud talar till Mose genom en buske som finns i hans vardag och hur Gud talar till Bileam genom en åsna som finns i hans vardag.

8. HÄMTAR OBSERVATIONER OCH EXEMPEL FRÅN VARDAGENS KONTEXT

För Bruce handlar denna kategori om att vara ”alert to context”,²⁴ en skicklighet och förmåga att använda konkreta vardagsexempel som belyser och gestaltar abstrakta idéer. I P1 kommer ganska tidigt i predikan ett vardagligt exempel på kampen framför kylskåpet. Rösterna inuti som talar för och emot att äta något sött på kvällskvisten. Vilken röst skall man lyssna till? ”Detta kan vara en banal bild på vad en röst kan vara men det är de här rösterna som finns runtomkring oss”. P1 använder också en konkret bild från vardagen för att gestalta diskrepansen mellan våra olika viljor när han visar ett uppslag från DN. Där står rubrikerna: ”Vinterns semesteröar” bredvid ”2 miljarder kan tvingas fly på grund av klimatförändringar”. Detta knyts till den personliga kampen: ”Ja, klimatfrågan

---

²⁴ Bruce, *Igniting the Heart*, 61.

är viktig, och ja, jag vill åka till Kanarieöarna”; ”och å ena sidan rösten om eko och klimat och andra sidan rösten vi måste resa innan det är för sent”.

9. ANVÄNDER UPPREPNING

Detta handlar om att medvetet återkomma till specifika meningar eller ord. I predikningarna finns få återkommande ”one-liners” eller mer specifika uttryck som det är tydligt att predikanten medvetet upprepar, men i P1 återkommer frågan ”Vilka röster lyssnar du till?” (alternativt ”Vilken röst lyssnar du till?”). P1 säger till exempel: ”Det är fåren, fåren, fåren. Alltid” och ”Ständigt och ständigt vill väcka människor”. I P2 säger predikanten: ”Jag tror inte att profeten har *kommit på* budskapet, utan budskapet har *kommit till* profeten” vilket efter en kort paus upprepas, med samma betoning.

10. ANVÄNDER SPRÅKLIGA KONTRASTER

Här syftar Bruce bland annat på till exempel *bathos*, en poetisk teknik som blandar det högstämda med det vardagliga och hyperbol. Få tydliga kontraster förekommer i predikningarna men de rör sig fritt och ledigt mellan vardagligt och mer högstämt, bibliskt språkbruk. Ett exempel på detta ser vi i P1: ”Nu har han profeterat i det blå skåpet”, eller när predikanten i P2 berättar om en händelse i samband med en Frisbeegolf-turnering: ”När jag var där, grön och ängslig, så kom Herrens ord till mig” och sedan ”jag sa till Gud att, det kan du glömma”.

11. UTNYTTJAR SPRÅKETS MUSIKALITET, TILL EXEMPEL ONOMATOPOETISKA EFFEKTER ELLER ALLITTERATION

Båda predikningarna visar flera exempel på känsla för språkets rytm, rim och musikalitet, till exempel: ”Det betyder inte att det är lätt, men det är rätt” (P1) och ”den här uppgivenheten, den här frustrationen, den här desperationen” (P1). I denna predikan återfinns också det ovanliga ordet tordönsröst som har en onomatopoetisk effekt, i synnerhet så som predikanten betonar det: ”Så om du har kommit hit idag och tänker, att

jag förväntar mig att Gud ska tala med en tordönsröst som bara skakar om alltihopa så här, så att jag inte har något val” (P1).

12. BEGAGNAR MEDVETET RYTM I DET TALADE ORDET

Detta finns flera exempel på hur predikanterna använder rytmen i sitt språk, men hur pass medvetet detta är, är omöjligt att säga. Detta syns dels i exempel ovan (kategori 9 och 11), dels i meningar som ”en röst som lockar, lurar och frestar människor” (P1) eller ”profeter är inget nytt, varken i den tiden eller i vår tid. Andliga upplevelser är inget nytt, varken i den tiden eller i vår tid” (P2).

13. VARIERAR LÄNGD PÅ MENINGAR

För Bruce handlar detta om att variera längden på meningar så att man får till en ”punchy effect”. Framför allt handlar det om att några meningar ska vara riktigt korta och snärtiga.²⁵ Både P1 och P2 varierar längden på sina meningar, framför allt använder de skickligt korta retoriska frågor in i längre resonemang, som till exempel: ”Vad är det för röst du lyssnar på? Det är den stora frågan. Rösten som säger, allt är väl, allt är väl, som klappar dig om ryggen, du kan bara luta dig tillbaka” (P1). Både P1 och P2 använder skickligt och genomgående pauser och varierar längden på meningar, även om det ibland är svårt att veta exakt var en mening börjar och en annan slutar eftersom de talar fritt mer än följer meningar från ett manus.

14. ANVÄNDER AFFEKTIV FÖRESTÄLLNINGSFÖRMÅGA

Att använda affektiv föreställningsförmåga handlar om att hjälpa lyssnarna att emotionellt identifiera sig med eller leva sig in i en annan människas erfarenhet och upplevelse, det kan till exempel handla om att måla upp en bild som bjuder in lyssnarna in i de bibliska personernas liv och perspektiv. Detta finns flertal exempel på i P1 och P2: ”Jeremia har ett lugn som

---

²⁵ Bruce, *Igniting*, 62.

man undrar var det kommer ifrån” (P2); ”Föreställ dig Jeremias situation, ingen tycks höra det han hör” (P1); ”Man kan lugnt säga att profetia för Jeremia, det var ingen uppbygglig tilldragelse. Det var en börda” (P2). Även det gudomliga perspektivet finns med: ”smärtan Gud känner” (P1) och ”Jeremias sorg är inte bara hans sorg, det är Guds sorg” (P2). Den känslomässiga föreställningsförmågan i dessa fall handlar inte så mycket om att gestalta känslorna utan mer om att namnge dem.

15. MEDVETENHET OM RELATIONEN MELLAN PREDIKANS FORM OCH INNEHÅLL

Både P1 och P2 är lättlyssnade predikningar, i den bemärkelsen att de har ett driv framåt, de upplevs som spontana, predikanterna växlar mellan mer undervisande delar, anekdoter, utmaningar och uppmaningar som handlar om att lyssna in Guds profetiska röst. Predikningarna lägger inte allt till rätta, utan har bevarat något av Jeremias karga budskap, även om det inte är konkret utan generellt, med en påminnelse om att inte allt Gud säger är bekvämt att höra: ”Den här rösten kommer att utmana dig, så om du vill ha en röst som säger, ’allt är väl, allt är väl’ då ska du inte följa Guds röst.” (P1). Och i avslutningen av predikan: ”Gud vill väcka oss, få oss att se allvaret. Gud vill väcka oss precis som han försökte väcka folket genom Jeremia” (P1).

SAMMANFATTNING

Sammantaget kan det konstateras att dessa kategorier tillhandahåller tydliga kännetecken som hjälper till att skapa struktur i predikoanalysen. De var relativt lätta att identifiera och de bidrar till en bredd i analysen. Kategorierna passar eventuellt bättre för textbaserade analyser, de predikningar som analyserades här var inte manusbundna i samma utsträckning som de exempelpredikningar Bruce själv analyserar. I vissa avseenden kan frågan väckas om kategorierna inte riskerar att bli oprecisa eftersom de lyfter fram att något finns utan att kvalificera den innehållsliga kvaliteten.

ANALYS OCH UTVÄRDERING

Utifrån denna begränsade fallstudie är det inte möjligt att dra några långtgående eller säkra slutsatser. Det jag ville undersöka, själva användbarhetsgraden i verktyget och några möjliga fördelar och nackdelar, kan börja besvaras men får inget heltäckande svar.

De två frågor som togs med in i undersökningen var: ”På vilka sätt är kategorierna i den lyriska predikans kännetecken, enligt Bruce definition, eventuellt användbara som homiletiskt verktyg?” samt ”Vilka möjliga fördelar och nackdelar med att använda detta verktyg vid analys av predikningar kan observeras?”

För det första hjälpte kategorierna mig att se mönster i predikningarna, vilket inte är så förvånande eftersom det är så kategorier fungerar, men jag upplevde att jag fick syn på mönster som jag annars inte hade sett, till exempel hur ”rösten” och ”blicken” fungerade som grundmetaforer. För det andra gav kategorierna stöd till att leta upp och finna andra återkommande metaforer, bilder och annan litterär gestaltning. För det tredje var kategorierna hjälpsamma verktyg i ett närskådande av predikningarna. De fungerade som ett slags förstoringsglas. På samma sätt som mina studenter, i seminarieuppgiften nämnd ovan, fick jag hjälp att uppmärksamma predikans lingvistiska detaljer, upprepningar, rytm i språket och hur vardagsexempel knöts till bibeltexten. Vilken modell man än använder, har den dock denna mönsterskapande, sorterande effekt. Bruces kategorier ger inte verktyg för frågor kring hur trogen predikanten är texten, om det är en god exeges som genomförts, predikans fokus och funktion och hur predikan landar hos åhörarna i församlingen. Det påstår den heller inte att den gör, men det är viktigt att betona att denna modell endast belyser en viss aspekt av predikan.

Bruce menar inte att listan är heltäckande, men ett inbyggt påstående i hennes resonemang är att dessa kategorier och kännetecken på en lyrisk predikan speglar det Brueggemann kallar ”alternative modes of speech”, predikningar som är: ”dramatic, artistic, invitational, tensive, prophetic,

and poetic”.²⁶ Bruce ställer sig själv frågan hur predikanter kan skapa sådana predikningar, och hennes *den lyriska predikans kännetecken* är en del av svaret. Hon hävdar inte att bara man följer denna modell kommer predikningarna att bli brueggemanskt profet-poetiska, men hon presenterar sin modell som ett svar på frågan hur man medvetet kan jobba för att på en lingvistisk nivå skapa sådana predikningar.

Jag menar att hennes modell fungerar väl som ett sätt att utvärdera om en predikan är lyrisk, i betydelsen att den är skriven ”för örat”, med kunligt lingvistiskt hantverk som inbjuder föreställningsförmågan. Däremot är jag mer tveksam till om det verkligen går att koppla modellen så tydligt till Brueggemanns ”alternative modes of speech”. För att en predikan skall vara präglad av den profetiska imagination som Brueggemann skriver om, krävs förutom den lingvistiska förmågan även en djup förankring i Bibelns föreställningsvärld – en förankring som gör att predikanten kan tolka och genomskåda samtiden och måla upp en alternativ föreställningsvärld som väcker längtan. Bruces kategorier är en del, hur stor eller liten kan jag inte avgöra, av det Brueggemann försöker måla upp som predikans ideal och mål, men det fångar inte helheten. *Den lyriska predikans kännetecken* är (delvis) nödvändiga, men inte tillräckliga. Jag menar därför att de femton kategorier som Bruce presenterar i sin modell är användbara som homiletiskt verktyg, men med snävare anspråk.

Låt oss, med detta förbehåll, försöka besvara frågan om vad som är några möjliga fördelar och nackdelar med att använda detta verktyg vid analys av predikningar:

- 1) En fördel är att kategorierna tillhandahåller tydliga kännetecken. Om jag som predikant vill utvecklas i min lyriska röst, får jag här konkreta detaljer att analysera min egen och andras predikningar utifrån. Predikanten lämnas inte med en generell uppmaning att predikan skall vara mer konstnärlig, inbjudande eller poetisk. Bruce ger predikanten konkreta verktyg för att skapa predikningar där lyssnarna kan höra ”samma gamla” med ”nya öron”. Hon presenterar en modell som vill sträcka sig mot imaginationen och den svårfångade existentiella föreställningsvärlden.

---

²⁶Brueggemann, *Finally Comes*, 1–11.

Ambitionen att skapa en tydlig stege mellan predikans lingvistiska grundelement och "alternative modes of speech" i sig är en fördel.

- 2) Det är relativt många kategorier, och några kategorier hade kunnat slås samman till en, men på det stora hela är det en styrka menar jag eftersom det blir en bredd i analysen. Förslag på kategorier som skulle kunna slås samman är till exempel kategori 7 och 9 ("skapar kumulativ effekt med hjälp av lager-på-lagerbeskrivning" och "använder upprepning"), likaså kategori 11 och 12 ("utnyttjar språkets musikalitet" och "begagnar medvetet rytm i det talade ordet").
- 3) Kännetecknen är delvis lätta att identifiera. Några av kategorier var svårare att förstå precis vad som menades med dem, men de flesta var väl beskrivna så att arbetet med analysen av predikningarna gick smidigt.

Vad som är några möjliga nackdelar med att använda detta verktyg?

- 1) En nackdel är att kategorierna verkar passa bäst till de predikoförberedelser och predikoframföranden som håller sig nära ett skrivet och ordför-ordmanus. De predikningar som Bruce själv analyserar i sin bok är analyser av text, inte framförd predikan, och jag funderar på hur detta påverkar. De två predikningar jag analyserade var väl genomarbetade, de hade en tydlig linje och förberett manus, men predikanterna förhöll sig fritt till manus. De använder många bilder och berättelser och på så sätt knyter de an till en frikyrklig lyrisk tradition, men deras fokus var inte de enskilda formuleringarna utan de stora dragen och tankarna de ville förmedla. Eventuellt skulle det därför kunna vara så att ju mer spontan och icke manusbunden en predikan är, desto färre av kategorierna återfinns i predikan. Detta gäller då inte närheten till konversationspråk samt upprepning av ord och fraser.
- 2) I vissa avseenden blir kategorierna lite trubbiga eftersom de lyfter fram att något finns, men inte kvaliteten i innehållet. Till exempel kan en predikan innehålla en mängd upprepningar av ord och fraser, vilket är en av kategorierna, men bara för att man upprepar blir det inte automatiskt lyriskt, det handlar också om vilka ord som upprepas, och hur. Är det ord med lyskraft? Håller de för att upprepas? Hjälper de oss som lyssnare att se världen annorlunda.

På samma sätt i kategorin "medvetenhet om relationen mellan predikans form och innehåll" där Bruce gärna hade fått komplettera med en lista på vilka sorters former hon avser. Handlar det om narrativ form, poetisk

form, själavårdande form, dialogform? I analysen av Jeremiapredikningarna hade denna kategori kunnat knytas till den tidigare kategorin ”tar hänsyn till textens genre”. Genren för Jeremia bok är narrativ och profetisk, hur ser en predikan ut som tar hänsyn till detta, eller försöker att återskapa något av samma form i själva predikan, med både berättelser och mer direkta tilltal?

Likaså menar jag att i relation till kategorin metaforer hade det varit förtjänstfullt med en fördjupande fråga i stil med ”Vilken sorts metaforer används?”, det vill säga, från vilka sfärer hämtas metaforerna? Är det till exempel från teknikens, naturens, marknadsekonomins, företagandets eller psykologins språkvärld?

Även i kategorin ”hämtar observationer och exempel från vardagen” hade jag gärna sett en mer specificerad grad av klassifikation. Räcker det med att hämta bilder från vardagen för att det skall öka predikans grad av lyrisk röst? Spelar det inte också roll varifrån bilderna hämtas? Deras emotionella kraft? Deras förmåga eller brist därpå att öppna världen och perspektiven?

AVSLUTNING OCH SAMMANFATTNING

I denna artikel har homiletikern Katherine S. Bruces modell för predikoanalys, *den lyriska predikans kännetecken*, varit i fokus. Denna modell har utvärderats med hjälp av en fallstudie bestående av analys av två predikningar som utgick från Jeremia bok i Gamla testamentet. Bruces kategorier är en modell som ursprungligen togs fram som svar på frågan om det finns en språklig väg mellan abstrakta begrepp som till exempel ”prophetic imagination” och det Brueggemann kallar ”alternative modes of speech” och predikans lingvistiska byggstenar på detaljnivå. För Bruce är ”alternative modes of speech” motsatsen till ett mer flackt och prosaiskt språk och hennes ambition var att arbeta fram en modell för förkunnelse-språk som hjälper lyssnarna att se med hjälp av öronen, ett slags verbala ikoner där imaginationen spelar en avgörande roll.

Predikningarna analyserades och processen utvärderades med hjälp av frågorna: ”På vilka sätt är kategorierna i den lyriska predikans kännetecken, enligt Bruces definition, eventuellt användbara som homiletiskt verktyg?” samt ”Vilka möjliga fördelar och nackdelar med att använda detta verktyg vid analys av predikningar kan observeras?” Svaren blir med nödvändighet tentativa, eftersom modellen inte jämförts med andra modeller och endast två predikningar analyserades. Men sammantaget kan kategorierna i modellen *den lyriska predikans kännetecken* sägas vara användbara som ett homiletiskt verktyg vid predikoanalys för att utvärdera i vilken grad en predikan är lyrisk, i betydelsen att den är skriven ”för örat”, lingvistiskt kunnigt och konstnärligt. Den har dock något för vidsträckt anspråk och skulle vinna på att presenteras som en modell med något snävare anspråk.

Angående möjliga fördelar och nackdelar med att använda detta verktyg vid analys av predikningar, listades tre fördelar och två nackdelar. Att kategorierna tillhandahåller tydliga kännetecken, att de skapar en bredd i analysen och att de var relativt lätta att identifiera, framstod som fördelar. Att kategorierna verkar passa bättre för textanalyser av predikningar än ljudfiler med förkunnelse som är mer spontan och mindre manuskriptbunden lyftes som en nackdel, samt att i vissa avseenden kan kategorierna bli något oprecisa eftersom de lyfter fram att något finns, men inte säger något om kvaliteten i innehållet.

Slutligen kan konstateras att vi även fortsättningsvis kommer använda denna modell i undervisningen på ALT, men med en tydligare specificering av vad kategorierna kan visa och vad de inte kan visa, det vill säga minskade modellens anspråk. För framtida forskning hade det varit spännande att analysera Brueggemanns egna predikningar med hjälp av denna modell, samt jämföra predikningar från Nya respektive Gamla testamentet och se om det visade på någon skillnad. Är det möjligen så att predikningar över texter från Gamla testamentets profetiska och poetiska böcker är viktiga både för att bevara språkkunskapen, som Davage skriver, och för att kyrkan inte skall förlora alltmer av det poetiska i förkunnelsen?

För att återknyta till Tippets fråga (hur skall normala människor, sådana som inte har en teologisk utbildning, kunna förstå och ta till sig bibliska texter som är fulla av olika sorters bilder och metaforer) och Brueggemanns svar, tror jag att här finns viktiga frågor för framtidens förkunnare. Hur utövar vi predikantskap? Hur förkunnar och modellerar vi predikningar som hjälper församlingen att stanna till tillräckligt länge vid de bibliska bilderna för att landa in i vidden av vad de vill säga? Kanske har Brueggemann rätt när han pekar oss i riktning mot hur vi läser poesi. Långsamt och utan stress. Att gå runt inuti språket. Att låta våra föreställningsvärldar formas av bibelns metaforer och berättelser. Att arbeta för att finna den lyriska röst som kan få oss att tro att en annan värld är möjlig, en profetisk föreställningsförmåga.